

DOPIS EFEZSKÝM

1. Obsah

Když nepočítáme záhlaví a závěr, má dopis do Efezu jen dvě části: 1,3-3,21 a 4,1-6,20. Přitom je nápadné, že první část je jen rozšířená předmluva, kde apoštol vyjadřuje svoji přímlovu a dík. Druhý díl obsahuje napomenutí k životu následování Ježíše Krista. Jinak obvyklý základní teologický díl odpadá.

2. Osnova, významné verše, klíčové výroky

Kapitola	Osnova	Význ. verše
1,1-2	záhlaví, odesílatel, příjemce, pozdrav	
1,3-3,21	1. část: Boží spasení pro pohaný	
	důvod k díku a přímlově	
1,3-14	chvála za vyvolení v Kristu	
1,15-29	přímlova za členáře	
2,1-10	záchrana pohanů z milosti	
2,11-22	církev ze Židů a z pohanů	2,19n
3,1-13	apoštol pohanů	
3,14-21	apoštolova přímlova	
4,1-6,20	2. část: život odpovídající Božímu vyvolení	
4,1-16	buďte jednotní	4,3-6
4,17-5,20	přitahujte další lidi	
5,21-33	veďte svá manželství podle Božího řádu	
6,1-9	jednejte před Pánem zodpovědně v rodině i v povolání	
6,10-20	vyzbrojte se pro boj s Božím protivníkem	6,14-17
6,21-24	závěr dopisu	

Klíčové výroky

<i>V něm je náš mír, on dvojí spojil v jedno, když zbořil zeď, která rozděluje a působí svár.</i>	Ef 2,14
<i>Neste již tedy cizinci a přistěhovalci, máte právo Božského lidu a patříte k Boží rodině. Jste stavbou, jejíž základem jsou apoštolové a proroci a úhelným kamenem sám Kristus Ježíš.</i>	Ef 2,19n
<i>Usilovně hleďte zachovat jednotu Ducha, spojení svazkem pokoje.</i>	Ef 4,3

3. Literární svéráz

Dopis Efezským je apoštolský list, který se výrazně liší způsobem vyjadřování a literárním stylem od dosud uvedených Pavlových dopisů.

V tomto dopise se vyskytuje 35 hapaxlegomen (slova, která se vyskytují v Novém zákoně jen zde) a také slova, která Pavel v ostatních svých dopisech nepoužil.

Hapaxlegomena: HENOTES (jednota, jednotnost) 4,3.13; KOSMOKRATOR (pán světa) 6,12; AKROGONIAIOS (úhelný kámen) 2,20; EUANGELISTES (evangelista) 4,11; TO SOTERION (spasení) 6,17.

Zatímco jinde používá pro ďábla pojem satanas, volí zde označení diabolos.

Ve stylu používá četné genitivní vazby a dlouhé věty (1,3-14 je jedna věta). Styl působí slavnostním dojmem, není však tak rázný jako v jiných Pavlových dopisech. To však platí jen pro první část dopisu.

4. Historické souvislosti

Podle zprávy ze Sk 18,24-28 souvisí počátky sboru v Efezu s působením Apolla, který však sám ještě potřeboval další vzdělání ve víře v Ježíše Krista, které získal od Akvily a Priscilly. Když Pavel na své třetí misijní cestě přišel do Efezu, bylo tam už několik Ježíšových učedníků. Ti však nic nevěděli o Duchu svatém a byli pokřtěni jen křtem Janovým. Pavel jim ukázal cestu k víře v Ježíše Krista, pokřtil je ve jméno Pána Ježíše a vložением rukou jim zprostředkoval dar Ducha svatého.

V Efezu zvěstuje Pavel v synagoze tři měsíce evangelium o Ježíši Kristu. Když tam dochází ke stálým sporům, odchází ze synagogy a denně mluví v Tyrannově škole. Dva roky pokračuje ve svém misijním působení. Bůh skrze něj činí znamení a zázraky. Dochází k probuzení. Lidé se odvracejí od své náboženské, okultismem zatížené minulosti a začínají žít jako následovníci Ježíše Krista.

Dopad toho začínají pociťovat také zlatníci, kteří vydělávají na kultu Artemidy v Efezu. Vyvolávají demonstraci, která však skončila pokojným rozchodem. Pavel dal přednost opuštění města a odešel do Makedonie⁽¹⁾.

Při svém návratu z Řecka se setkává s vedoucími efezského sboru v Miletu a má k nim závažnou řeč na rozloučenou⁽²⁾.

Je nápadné, že dopis Efezským neobsahuje žádnou zmínku o apoštolově činnosti v Efezu, žádné narážky na společně prožité události, žádný odkaz na vyučování, žádné osobní pozdravy. Vystavává otázka, není-li tento dopis psán do Efezu z vězení (Ef 3,1; 4,1). Odpovíme ji později⁽³⁾.

5. Teologické důrazy

Tématem dopisu Efezským je jednota církve Ježíše Krista. Nejedná se však jen o jediný sbor v Efezu. Dopis pojednává o církvi všech věřících v Ježíše Krista. Ježíš Kristus je zakladatelem jejich jednoty (srv. 1,3-14; 4,3-6), která boží všechny přehradu mezi lidmi.

Největší div spočívá v tom, že církev společně vytvářejí v Ježíše Krista věřící Židé i pohané. Podle židovského přesvědčení to bylo nemožné. Podle nich měli pohané přístup k Božímu lidu jen tehdy, když se stali Židy. Dopis klade silný důraz na skutečnost, že Ježíš Kristus toto rozdělení překonal. *"V něm je náš mír, on dvojitě spojil v jedno, když zbořil zeď, která rozděluje a působí svár."* (Ef 2,14)

Tato skutečnost působí v církvi Ježíše Krista a přemáhá rasové, národní, kulturní i sociální přehradu. Kde rozdíly přetrvávají, tam ještě evangelium o Ježíši Kristu neproniklo do života sboru.

Dopis však nejedná o jednotě jen v globálním měřítku. Zvláště v jeho druhé části se jednota založená v Kristu týká také soužití v jednotlivých sborech, v manželství, rodině i povolání. Také zde platí, že Kristus je náš pokoj.

6. Integrita

Ačkoliv je první část dopisu jazykově i stylisticky odlišná od druhé části, lze dopis považovat vzhledem k probírané tematice za celistvé dílo.

7. Autor

Mnozí považují dopis Efezským za nejpůsobivější list apoštola Pavla. Předkládá v něm svůj pohled na sbor tvořený křesťany ze Židů a z pohanů. Jiní ho považují za reprodukci Pavlových myšlenek, kterou sepsal nějaký Pavlův žák. Zaujetí stanoviska velice těsně souvisí s otázkou autorství, kterou je třeba probrat ze tří hledisek⁽⁴⁾.

7.1 Tradiční pohled

Do vzniku historické kritiky bylo autorství apoštola Pavla nesporné. Bylo tomu tak až do 19. století. Existují pro to následující podklady:⁽⁵⁾

7.1.1 Údaje v samotném dopise

Záhlaví dopisu je podobné jako u 2. listu Korintským a listu Koloským.

Pavel se představuje jako autor s apoštolskou autoritou. Formulace pozdravu obsahuje prvky, které jsou pro Pavla typické: milost a pokoj.

V textu dopisu se opakuje jméno apoštola Pavla (3,1), stejně jako v jiných Pavlových dopisech (srv. 2 K 10,1; Ga 5,2; Ko 1,23).

Stejně jako v jiných Pavlových listech má celý dopis osobní tón, ačkoliv autorovi chybí přesnější znalost situace adresátů (1,15n; 3,1; 4,1 aj.).

7.1.2 Názor staré církve

Od poloviny 2. století byl dopis rozšířen mezi pravověrnými křesťany i heretiky. Dokladem toho je Markionův kánon. Kolem roku 140 nikdo nepochyboval o Pavlovu autorství. Dopis užívali i Clemens Římský, Ignatius i Polykarp⁽⁶⁾.

7.1.3 Pavlovská struktura dopisu

Struktura dopisu je pro Pavla charakteristická, stejně jako citace Starého zákona (4,8-11) a používání starozákonní řeči (2,13; 4,25 aj.).

7.1.4 Teologické shody

V tomto dopise lze rozpoznat, jak Pavel rozuměl evangeliu a jak je vyučoval: Základem spasení je Boží vyvolení v Kristu (1,3-14). Proto mohou být věřící v Kristu (1,3.10n). V Kristu dokazuje Bůh člověku svou milost (2,1-10), protože se s ním smířil skrze Kristovu smrt (2,13-22). Kristus seslal Ducha svatého, který působí v církvi život podle Boží vůle.

Tyto důvody jsou tak závažné, že bříme důkazu ležící na těch, kdo Pavlovo autorství popírají. Je-li možné jejich argumenty vyvrátit, potom je třeba trvat na Pavlově autorství. Tento defenzivní postup vyplývá z povahy projednávání skutečnosti, neboť tento dopis je podle vlastní výpovědi dopisem Pavlovým a jako takový byl přijímán starou církví.

7.2 Důvody proti Pavlovu autorství

Proti Pavlovu autorství jsou uváděna následující pozorování:

7.2.1 Řeč a styl

Byly již probrány⁽⁷⁾.

7.2.2 Argumenty literární kritiky

Z nápadné přibuznosti dopisů Koloským a Efezským můžeme údajně vypořadovat literární závislost. Čtvrtina slov listu k Efezským se vyskytuje i v listu Koloským, více než třetina slov dopisu Koloským se objevuje i v dopisu Efezským⁽⁸⁾. Příkladem může být Ef 5,19 a Ko 3,16n. Je však tento argument dostačujícím důkazem literární závislosti?

Dále je poukazováno na to, že pojmy z dopisu Koloským jsou sice užity

v listu Efezským, ale jsou naplněny jiným obsahem: Kristus jako hlava všech mocností a sil (Ko 2,10) se v dopisu Efezským stává hlavou církve (Ef 4,15n); "*tajemství*" se v dopisu Koloským vztahuje na Krista (Ko 1,26) a v dopisu Efezským na církev ze Židů i z pohanů (Ef 3,3), na celý vesmír (Ef 1,9) a na analogii manželství a církve (Ef 5,32).

Údajně lze též ukázat, že dopis Efezským je tak závislý na ostatních Pavlových dopisech, že ho můžeme považovat za dílo Pavlova imitátora.

7.2.3. Historické argumenty

Poněvadž stará církev uznávala Pavlovo autorství, ti, kteří ho popírali, museli připustit pseudoepigrafii ve spisech Nového zákona. Museli předpokládat, že ve staré církvi byla pseudoepigrafie tak rozšířená, že to pro uznání apoštolského spisu nehrálo žádnou roli, a to ani u tak přesvědčeného Pavlinisty jako byl Markion.

Dále poukazovali kritikové Pavlova autorství na to, že jednota církve ze Židů i z pohanů, o které dopis do Efezu pojednává, nebyla za Pavlova života ještě dosažena.

7.2.4. Rozdíly v teologii.

Jsou uváděny následující rozdíly v učení oproti ostatním Pavlovým dopisům:

Termín *ekklesia* označuje v ostatních Pavlových dopisech místní sbory, ale v dopisu Efezským celou církev. Jejím základem je v ostatních Pavlových dopisech Kristus (1 K 3,11), kdežto v dopisu Efezským apoštolové a proroci (2,20).

Také v christologii jsou nápadné rozdíly: Působení připisované v ostatních Pavlových dopisech Bohu, je popisováno v dopisu Efezským jako Kristovy činy, na př. smíření (srv. 2 K 5,17nn s Ef 2,16), nebo služby v církvi (srv 1 K 12,28 s Ef 4,11).

Konečně lze pozorovat i rozdíly v etice, především v etice manželství (srv 1 K 7 s Ef 5,21nn).

Na základě těchto pozorování teologie dochází W. G. Kümmel k závěru: "*... tak znemožňuje teologie dopisu Efezským Pavlovo autorství.*"⁽⁹⁾

Většina těchto argumentů pochází jistě z pečlivého výzkumu. Stačí-li tyto závěry k popření dobře dosvědčeného Pavlova autorství, přezkoušíme v následujícím oddíle.

7.3. Důvody pro Pavlovo autorství.

Přezkoumáme argumenty uvedené v předcházejících odstavcích⁽¹⁰⁾.

7.3.1. Řeč a styl.

Není neobvyklé, jestliže autor v nové situaci používá nové slovní výrazy. Může to být podmíněno jeho vlastní situací, častěji však situací jeho čtenářů.

Chce přece psát do jejich situace a být pro ně srozumitelný. Tuto jeho jazykovou přizpůsobivost dokládá dopis Koloským.

Kdyby použití neobvyklých výrazů svědčilo proti autorovi, bylo by nutné dokázat, že určité pojmy nemohl použít, což je v případě dopisu Efezským sotva možné. Totéž platí i pro gramatickou stavbu.

Stylistický rozdíl je skutečně nápadný. Styl v první části dopisu se vyznačuje hromaděním pojmů a užitím dlouhých vět. Nemohl Pavel v situaci, kdy nemusel bojovat proti nepřátelům, formulovat evangelium meditativně hymnický?

Kdyby byl autorem imitátor, proč by v první části dopisu používal tak odlišný styl? Nesnažil by se spíše o přísné dodržování Pavlova stylu? Kdyby takový imitátor existoval, pak by musel být *"mimořádný literární umělec"*⁽¹⁾.

7.3.2. Argumenty literární kritiky

Literární souvislost mezi dopisem do Efezu a do Kolos se vyskytuje pouze na jednom místě, a to v perikopě o Tychikovi (Ef 6,21n; Ko 4,7n). Proč by měl imitátor použít právě toto místo na okraji listu, aby jeho dopis vypadal jako list Pavlův? Když vycházíme z toho, že autorem je Pavel, potom je vysvětlení daleko jednodušší. Pavel na tomto místě diktoval svému sekretáři doslovně totéž.

To, že Pavel užíval teologické pojmy v různém smyslu, lze ukázat i v jeho ostatních dopisech, na př. pojem *"zákon"* v Ř 8,2n.

Mezi dopisy, které vznikly v krátkém časovém rozmezí, existují obsahové shody, jak je vidět v dopisech Galatským a Římanům. Tato zjištění nedokazují, že se jedná o napodobení.

7.3.3. Historické argumenty.

Na otázku, kdy vznikla jedna křesťanská církev ze Židů a z pohanů, lze těžko odpovědět. Předpokládá skutečně dopis Efezským tuto církev? Neukazuje spíše na to, že tato jednota je založena v Kristu, jak to Pavel uvedl také v Ř 11,17-24; 14. a 15. kapitole, stejně jako 2 K 8 a 9?

7.3.4. Rozdíly v teologii.

V dopise Efezským je učení o církvi více rozvinuto než v ostatních Pavlových dopisech. Má ale velký odstup od učení o církvi 1. dopisu Klementova. Také v Ef 2,20 je Ježíš základní kámen (úhelný); apoštolové jsou jím povolání služebníci (Ef 4, 11); na poselství proroků se Pavel odvolává ve všech svých dopisech.

I v jiných listech přisuzuje Pavel stejné působení Bohu i Kristu, na př. při stvoření v 1 K 8,6. Argumenty týkající se manželské etiky neberou v úvahu, že se jedná o dopisy určené do konkrétní situace a nikoliv o učebnici etiky.

Závěr:

Argumenty proti Pavlovu autorství jako důkazy nestačí. Jednotlivě je také možné je vykládat jinak. Proto můžeme vycházet z toho, že Pavel skutečně napsal tento dopis. Snad dal v první části sekretáři větší volnost, nebo přemožen evangeliem zvolil hymnický způsob.

8. Adresát.

Při čtení tohoto dopisu narážíme na následující problémy:

Dopis je plný napomínání, která jsou však tak všeobecná, že z nich nelze rozpoznat konkrétní situaci sboru. Překvapivé je to u dopisu do sboru, kde Pavel podle Sk 19,8-11 působil déle než dva roky⁽¹²⁾. Když v tomto ohledu porovnáme oba dopisy do Korintu s dopisem do Efezu, pak tento rozdíl činí předchozí konstatování ještě závažnějším.

Podle textu dopisu se zdá, že Pavel neměl žádné osobní vztahy k Efezským. Slyšel o jejich víře (1,15). Musel se čtenářům představit jako apoštol (3,2nn). Zdá se, jako by jiní vyučovali členy sboru ve víře (4,21). Zatímco dopis Římanům je ukončen celou kapitolou pozdravů, zde chybí jakýkoli osobní pozdrav.

To všechno neodpovídá dlouhodobému působení apoštola v Efezu. Podle Sk 19,8-11 vznikl v Efezu apoštolovou činností sbor křesťanů ze Židů a z pohanů.

Tento dopis však budí dojem, jako by byl adresován výhradně věřícím z pohanů (2,1nn.11n; 3,1n; 4,17).

Zdá se, že všechno svědčí pro to, že adresátem listu není sbor v Efezu. Je určení adresáta v záhlaví dopisu jisté? Nadpis a záhlaví nejsou jednoznačně dosvědčeny tradicí.

Markion tento dopis opatřil nadpisem "*k Laodicejským*", protože podle jeho pojetí byl dopis napsán Laodicejským (srv Ko 4,16). Tertulian podává zprávu, že Markion nadpis vědomě změnil. Toho by se však Markion nedopustil, pokud by byli uvedeni Efežští jako adresáti⁽¹³⁾.

Ve starých rukopisech skutečně není žádný údaj o adresátovi "*v Efezu*." Objevuje se teprve od 4. století.

Tyto skutečnosti lze řešit několika návrhy:

1) Jedná se o dopis do Laodiceje.

Toto pojetí Hamacka a Rollera se zakládá na Ko 4,16 a nadpisu u Markiona.

Proti tomu lze namítnout, že toto záhlaví dopisu není doloženo v žádném starém rukopisu. Kromě toho jsou si dopisy Koloským a Efezským tak podobné, že by jejich výměna neměla velký smysl.

2) Jedná se o okružní dopis, jehož záhlaví je míněno všeobecně.

V rukopise p46 je toto znění: "*Svatým, kteří jsou také věřící*." Tato formulace je u Pavla skutečně neobvyklá a mohla by podpořit pochybnosti o apoštolovu autorství. Je však také možné, že byla ponechána mezera pro

jméno místního sboru. Možná, že měl Tychikus k dispozici více dopisů, do kterých podle potřeby mohl dopsat toto jméno.

Ale i toto řešení nechává některé otázky otevřené: Proč tyto různé dopisy neobsahují žádné pozdravy sborům v údolí Lykos? Proč nebyla mezera uzavřena hned při psaní? Proč bylo vynecháno "v"? Proč neexistuje žádný rukopis, který by obsahoval dopis s jinou adresou? Přinese třetí návrh vhodnější řešení?

3) Jedná se o apoštolův duchovní odkaz.

Toto pojetí, zastoupené J. N. Sanderem⁽¹⁴⁾, počítá s tím, že dopis byl napsán na konci Pavlova vězení v Římě jako jeho závět určená sborům, které Pavel osobně nepoznal. Relativní volnost v Římě mu poskytla dostatek času k meditaci, proto dopis určují hymnické prvky.

Guthrie, který přijímá toto pojetí, je doplňujícím následujícím předpokladem⁽¹⁵⁾: Pavel krátce předtím napsal dopis do Kolosis, takže měl dosud v paměti konkrétní situaci. To, co nyní píše v dopise, je těmito tématy určeno. Apoštol však volí pro širší okruh čtenářů obecnější pojetí. Vztah mezi dopisy do Kolos a do Efezu je možné vykládat podobně jako vztah mezi dopisy Galatským a Římanům.

Kromě těchto tří pokusů o řešení jsou i některé jiné (Úvod do corpus Paulinum, náboženská filozofie pro celý svět, ochrana proti dalšímu šíření falešného učení z Kolosis), o kterých se nebudeme dále šířit, protože mají malou oporu v textu.

Zdá se, že třetí návrh řešení je nejbližší novozákonnímu dění, zprávám staré církve a rukopisným nálezům.

9. Místo a čas sepsání

Dopis vznikl ve vězení (3,1;4,1). Byl napsán krátce po dopisu Koloským. Jako místo napsání připadá v úvahu Cesarea nebo Řím. Kdyby byl napsán v Cesareji, potom přichází v úvahu rok 55 - 57. Při vzniku dopisu v Římě musíme počítat s léty 58 - 60.

¹ Srv. pro historickou souvislost Sk 19

² Srv. Sk 20,13-38

³ Srv. S.126f

⁴ Podobně D.Guthrie, Introduction, S.479-508

⁵ Podobně D.A. Carson/D.J.Moo/L.Morris, Introduction, S.305-307

⁶ D.Guthrie, Introduction, S.480

⁷ Srv.S.121

⁸ W.G.Kümmel,Einl.,S.316

⁹ W.G.Kümmel,Einl.,S.317

¹⁰ Srv.k následujícímu obšírnou argumentaci v D.Guthrie, Introduction, S.491-508

¹¹ D.Guthrie, Introduction,S.492

¹² Srv.S.121

¹³ A.Wikenhauser/JSchmid,Einl.,S.483

¹⁴ J.N.Sanders, Studies in Ephesians, edited by F.L.Cross, 1956, S.14

¹⁵ D.Guthrie, Introduction,S.508-514

DOPIS FILIPSKÝM

1. Obsah

Je to velice osobní dopis. Nemá žádnou systematickou osnovu. Střídají se zde osobní sdělení, napomínání, věroučné výpovědi a varování.

2. Osnova, důležité verše, klíčové výroky

Kapitola	Osnova	Významné verše
1,1-2	záhlaví: odesílatel, adresát, pozdrav	
1,3-11	naděje a příměluva	
1,12-26	úřad apoštola a jeho poselství	1,21
1,27-2,18	napomínání sboru jednota, příprava na utrpení, poslušnost v této souvislosti: - Hymnus o Kristu 2,6-11 - indikativ a imperativ	2,5-11 2,12b.13
2,19-31	doporučení Timotea a Epafrodita	
3,2-4,1	varování před falešnými učiteli	
4,2-9	napomínání a zaslíbení	4,4-7
4,10-20	děk za peněžitý dar	
4,21-23	závěr dopisu	

Klíčové výroky

<i>S bázní a chvěním uvádějte ve skutek své spasení. Neboť je to Bůh, který ve vás působí, že chcete i činíte to, co se mu líbí.</i>	<i>Fp 2,12b.13</i>
<i>Radujte se v Pánu vždycky, znovu říkám, radujte se! Vaše mírnost ať je známa všem lidem. Pán je blízko. Netrapte se žádnou starostí, ale v každé modlitbě a prosbě děkujte a předkládejte své žádosti Bohu. A pokoj Boží, převyšující každé pomýšlení, bude střežit vaše srdce i mysl v Kristu Ježíši.</i>	<i>Fp 4,4-7</i>

3. Literární svéráz

Dopis má více osobní než úřední charakter. Proto není jisté, zdali ho máme považovat za apoštolský list. Spíše se jedná o soukromý dopis do sboru, se kterým byl apoštol těsně spjat. Současné projednávání služebních záležitostí souvisí s osobou apoštola.

4. Historické souvislosti

Sbor ve Filipech založil Pavel během své druhé misijní cesty (49 p. K. Sk 16,12-40). Ve Skutcích i v tomto dopise jsou zmíněny některé osoby, stejně jako ve Skutcích: Lydia a žalářník (Sk 16); Epafroditus (Fp 2,25nn); Euodie a Syntyché (Fp 4,2); Klement (Fp 4,3). Podle jmen lze usoudit, že se jedná o sbor křesťanů z pohanů. To odpovídá skutečnosti, že Filipis byla římská kolonie.

Z Fp 1,1 můžeme rozpoznat, že sbor měl vedení, jak se to předpokládá v pastorálních listech. Sbor vedou představení (biskupové) a diakoni. Přitom pojem "*představený*", "*biskup*" v helenistickém prostředí odpovídá pojmu "*starší*" v židovském prostředí.

Sbor byl s Pavlem úzce spojen, takže byl Pavel ochoten přijímat od něho peněžitou podporu pro své potřeby (Fp 4,15n; 2 K 11,8n). Pavel byl naposledy ve Filipech pravděpodobně r. 54 nebo začátkem r. 55, před napsáním dopisu.

Sboru píše z několika důvodů:

- 1) děkuje za podporu, kterou obdržel (4,14.18).
- 2) informuje sbor o stavu těžce onemocnělého Epafrodita, který pocházel z Filip (2,25-30).
- 3) sděluje sboru, jak se mu daří ve vězení (2,19nn)
- 4) zaujímá stanovisko k některým konfliktům ve sboru: spor (1,27-2,18; 4,2) a falešné učení (3,1-18).

5. Teologické důrazy

Dopis obsahuje základní teologické výpovědi na několika důležitých místech (2,5-11; 2,12.13). Ostatní obsah dopisu nám zprostředkovává pohled na neporušený vztah mezi apoštolem a jedním sborem, který založil.

Protože dopis Filipským není systematicky uspořádán, není snadné formulovat jeho poselství. Jeho centrem je jistě evangelium o Ježíši Kristu, jak to vyjadřuje hymnus o Kristu (2,5-11). Je v něm popsána cesta Ježíše Krista určená ponížením, odříkáním, pokorou, poslušností i ochotou snášet utrpení. Ježíšův příklad pomáhá apoštolovi snášet během věznění nečestnost bratří (1,16-18), urovnávat spory ve sboru (2,1-4; 4,2n), odmítat falešná učení (3) a vždycky znovu nechat zaznít základní tón radosti (na př. 4,4-7). Dopis ukazuje, jak evangelium formuje život.

Evangelium je základnou nerozlučného spojení imperativu (výzvy) a indikativu (příslibu), jak je výrazně popsáno v Fp 2,12b.13.

6. Integrita

Dopis je celistvý list. Ani překvapivě ostrý spor s falešnými učiteli ve 3. kapitole tuto integritu nezpochybňuje. Hypotézy, které integritu popírají odkazem na toto místo, se neprosadily.

7. Autor

Apoštol Pavel napsal dopis během svého uvěznění, v ohrožení života.

8. Adresát

Dopis je určen sboru ve Filipech a jeho představeným (biskupům) a diakonům. Bližší údaje o vzniku sboru a vztahu apoštola k tomuto sboru byly již uvedeny¹⁾.

9. Místo a čas sepsání

Nejen na integritu dopisu, ale i na místo a dobu sepsání dopisu existují protichůdné názory.

Z dopisu vyplývá, že byl napsán během apoštolova uvěznění (1,7.13.17). Ve svém vězení je Pavel znám jako křesťan (1,12n). Výsledek procesu zůstává otevřený. Apoštol musí počítat i s případným odsouzením k smrti (1,20; 2,17), i když doufá v osvobození (1,25; 2,24). Podle údajů Skutků připadají v úvahu dvě místa: Cesarea a Řím. Můžeme také uvažovat o Efezu.

9.1 Místo sepsání Řím

Od 2. do 18. století platil tradiční názor, že dopis byl napsán během uvěznění apoštola v Římě v letech 58-60.

Jsou uváděny následující důvody:

1) Podle Fp 1,13 bylo po celém soudu i všude jinde známo, že věznění apoštola Pavla souvisí s Kristem. Řecké slovo praitorion může označovat pretoriánskou gardu, která byla v Římě a pravděpodobně zajišťovala stráž dohlízející na Pavla. Slovo však také může znamenat úřední sídlo římských místodržících a úřadů, které se nacházely v celé římské říši. Kdyby platil druhý slovní význam, tento důvod pro sepsání v Římě by odpadl.

2) Ve Fp 4,22 zdraví Pavel sbor od *"těch, kteří jsou z císařského domu."* Mohou to být služebníci z císařova dvora, tzv. císařští otroci. Zdá se, že to mluví pro sepsání dopisu v Římě, ale není to nevyvratitelné, protože císařovi otroci byli v mnoha velkých městech římské říše.

3) Podle Fp 1,7.12nn.19nn spěje Pavlův proces ke konci. Apoštol musí počítat s obojím, se smrtí i s osvobozením. To se dobře shoduje se zprávou ze Skutků o věznění v Římě. Pavel se odvolal k císaři, ale v Římě se mohl pohybovat poměrně volně.

¹ Srv.S.130

Proti sepsání dopisu v Římě se uvádí:

1) Podle Ř 15,24.28 chtěl Pavel cestovat z Říma do Španělska. Z Fp 2,24; 1,26 však vidíme, že po propuštění chce navštívit Filipy. To předpokládá změnu Pavlových plánů během psaní dopisu v Římském vězení. To je sice možné, ale není to pravděpodobné.

2) Z dopisu víme, že mezi místem jeho vzniku a Filipami musely být nějaké kontakty. Filipští slyšeli o zajetí Pavla, poslali k němu Epafrodita. Když se dozvěděli o jeho nemoci, měli o něho strach a sdělili to Pavlovi. Pavel to řeší tak, že posílá Epafrodita s dopisem a oznamuje návštěvu Timotea. Ten má přinést Pavlovi zprávy z Filip. Potom Pavel *"brzo přijde"* (2,24). Na relativně velkou vzdálenost mezi Římem a Filipami jsou kontakty v tak krátkém časovém rozmezí poměrně četné. Nejsou však vyloučené.

9.2. Místo sepsání Cesarea

Pro sepsání listu v tomto městě by mohla mluvit skutečnost, že námořní cesty nebyly tak dlouhé. Při dobrém dopravním spojení v Římské říši však tento argument není přesvědčivý.

Vhodnější je druhá úvaha: Při věznění v Cesareji by Pavel nemusel měnit své plány na cestu do Španělska. Po propuštění mohl cestovat přes Makedonii a Řecko do Říma.

Proti sepsání v Cesareji se uvádí skutečnost, že Pavel měl stěžít takovou volnost jako v Římě. Naproti tomu, poté co se odvolal k císaři, nemusel počítat s okamžitým rozsudkem smrti.

Většina vykladačů se dnes odklání od názoru, že Cesarea je místem sepsání dopisu v letech 55-57.

9.3. Místo sepsání Efez

Pro toto místo sepsání se uvádějí následující důvody:

1) Řeč, styl a obsah spíše odpovídají listům Římanům a Korintským než dopisům z vězení určeným sborům v Kolosách a Efezu.

2) Zdá se, že 3. kapitola dopisu Filipským spíše patří do oblasti sporů s judaisty a gnostiky. Připomíná nám zápasy v galatských sborech.

3) Vzdálenost mezi Efezem a Filipami by byla výrazně kratší než u obou ostatních míst.

Potíže působí skutečnost, že Skutky nám nesdělují nic o apoštolově věznění v Efezu. Můžeme je pouze předpokládat na základě 2 K 6,5; 11, 23; 1,8nn; 1 Klem 5,6 (Pavel sedmkrát nesl pouta).

V případě sepsání listu v Efezu by připadaly v úvahu roky 52 - 54.

9.4. Závěr

Domnívám se, že není možné s určitostí stanovit, zda dopis byl sepsán v Římě nebo v Efezu. Přesto mnohé mluví pro Efez.

LIST KOLOSKÝM

1. Obsah

Dopis je psán sboru, který je otřesen učením falešných učitelů. Můžeme si z něho odvodit jejich představy. Požadují zachovávání určitých svátečních dnů (2,16), dodržování předpisů o jídle (2,16.21), pěstování asketického životního stylu (2,20nn). Kromě toho považují za nutné uctívat vesmírné mocnosti (2,8) a andělské bytosti (2,18). Asketický způsob života má otevřít přístup k těmto nadzemským mocnostem.

Pavel nazývá tyto náboženské představy "*prázdným a klamným filozofováním*" (2,8). Velmi rozhodně je zavrhuje, protože askeze činí z okrajových věcí to podstatné, a tím zatemňuje Boží zjevení skrze Ježíše Krista. Děje se to především uctíváním andělů, které pramení ze strachu. Ten vzniká z představy, že pokud nadzemským mocnostem nevzdáme patřičnou úctu, přivoláme na sebe jejich pomstu. Proti těmto vysloveně pohanským názorům staví Pavel vyznání, že Kristus je Pán světa. V něm přebývá všechna plnost božství tělesně (2,9). To je řečeno proti těm, kteří se nechtějí smířit se skutečností, že Bůh se stal v Kristu člověkem.

Druhá část dopisu popisuje praktické důsledky vyplývající z vyznání, že Ježíš Kristus je Pán. Dopis má jednoduchou osnovu:

2. Osnova, důležité verše, klíčové výpovědi

Kapitola	Osnova	Významné verše
1,1-2 1,3-12	záhlaví předmluva	
1,13-2,23 1,15-20 2,1-23	1. část: Ježíš Kristus - Pán světa hymnus o Kristu varování před falešnými učiteli	2,3,9

Kapitola	Osnova	Významné verše
3,1-4,6	2. část: Život pod panstvím Krista	
3,1-17	starý a nový člověk	3,16n
3,18-4,1	pravidla vzájemného soužití	3,23
4,2-6	výzva k modlitbě a řeči	
4,7-18	závěr dopisu sdělení, příkazy, pozdravy	

Klíčové výroky

<i>V Kristu jsou skryty všechny poklady moudrosti.</i>	Ko 2,3
<i>V něm je přece vtělena všechna plnost božství.</i>	Ko 2,9
<i>Cokoli děláte, dělejte upřímně, jako by to nebylo lidem, ale Pánu.</i>	Ko 3,23

3. Literární svéráz.

Jedná se o apoštolský list, který má v řeči i stylu určité zvláštnosti.

Podle H. J. Holtzmanna je v dopisu Koloským 33 hapaxlegomen (slov, která se v Novém zákoně vyskytují jen jednou, na př. "filozofie": 2,8) a 15 slov, která se jinde u Pavla nevyskytují⁽¹⁾. Na druhé straně chybí pojmy pro Pavla typické, jako spravedlnost, ospravedlnění, zákon, spása, zjevení⁽²⁾. Je možné, že jiné slovní pojmy jsou určovány falešným učením, se kterým se Pavel musí vypořádat, a proto užívá pojmy v Kolosách rozšířené.

Totéž platí i pro styl, který působí těžkopádnějším a slavnostnějším dojmem než v jiných Pavlových dopisech. To může být tím, že Pavel přešel k liturgicko-hymnickému způsobu vyjadřování. W. G. Kümmel upozorňuje v tomto dopise na celou řadu stylistických zvláštností⁽³⁾. Dochází k závěru: "*Řeč a styl dopisu Koloským nemohou proto zdůvodnit pochybnosti o Pavlově autorství*"⁽⁴⁾.

4. Historické souvislosti

Město Kolosy se nacházelo v horní části údolí Lykos. Sousední města Hierapolis a Laodicea byla podstatně větší. Ve všech třech městech byly křesťanské sbory (4,13.15n). Sbor v Kolosách nezaložil Pavel (2,1), ale Epafras (1,7; 4,12). Před napsáním dopisu Pavel neměl možnost sbor navštívit. Přesto se k psaní cítí oprávněn, protože sbor se skládal většinou z obrácených pohanů (1,21.27; 2,13).

Podle Fm 23 byl Epafras u Pavla ve vězení (srv 1,8; 4,12). Možná, že Pavel seznámil s poměry v koloském sboru a ptal se ho na radu. Každopádně se Pavel dozvěděl, že sbor je ohrožen falešnými učiteli. Tito lidé sice dosud

nedosáhli žádného úspěchu (2,4.8.20), ale Pavel si uvědomuje svůdnost jejich představ.

Jaké nábožensko-dějinné pozadí můžeme rekonstruovat z údajů dopisu? Jedná se o tajemnou moudrost, ve které se mísí pohanské uctívání živlů s židovským kultem a židovským uctíváním andělů. Jde o synkretistickou formu židovství. Snad můžeme mluvit i o židovské formě gnose. Především 2,9 ukazuje tímto směrem.

E. Schweizer se pokouší objasnit nábožensko-dějinné pozadí odkazem na řeckou filozofii⁽⁶⁾. Odvolává se na následující zjištění:

Jako *"živly světa"* jsou v antické literatuře uváděny jen země, voda, oheň a vzduch. O nich mluví řecká filozofie. Empedokles vidí tyto živly ve vzájemném sporu. Mluví o boji částí kosmu a o jejich vzájemném smíření v lásce. Most k Pavlovi by mohl být vytvořen Filónem, který pojednává o Bohu jako původci a ochránci pokoje. Dále se Schweizer odvolává na Plutarcha a pythagorejský text z 1. století před Kristem.

Další exegetická diskuze musí ukázat, zda lze takto dostatečně vysvětlit mnohvrstevné narážky dopisu Koloským.

5. Teologické důrazy.

Ježíš Kristus je dokonalé a tělesné Boží zjevení a jako takový je Pánem světa. Kromě něho neexistují žádné jiné mocnosti, kterým bychom měli sloužit. Asketický způsob života, vedoucí k prožívání jednoty s kosmem a jeho mocnostmi, odvádí od Krista, a proto jej máme odmítat.

Celý náš život patří Kristu a jemu sloužíme ve všech oblastech života. Protože *"v něm je přece utělena všechna plnost božství"* (2,9).

6. Integrita

Autor údajně přejal v Ko 1,15-20 gnostický hymnus opěvující moc božského vykupitele. Autor pak tento hymnus upravil, aby odpovídal Pavlovu chápání. Z toho vznikla kosmická christologie, která chápe Krista nejen jako hlavu církve, ale i jako hlavu celého kosmu.

K tomu je třeba říci následující: Nelze dokázat, zda autor hymnus v Ko 1,15-20 přejal, nebo ho sám formuloval. Kdyby se mělo jednat o převzatou píseň, pak bychom nedokázali odlišit převzatou formu a přepracování.

7. Autor.

Do roku 1838 o Pavlovu autorství nikdo nepochyboval. F. C. Baur a jeho žáci se pokoušeli dokázat nepavlovské myšlenky. Vlivem prací Dibelia⁽⁶⁾, Lohmeyera⁽⁷⁾ a Percyho⁽⁸⁾ se v našem století opět prosadilo uznání Pavlova autorství. V novější době Bultmann, Küsemann, Bornkamm, Schweizer, Fuchs a Schoeps⁽⁹⁾ znovu vyslovili pochybnosti. Důvodem těchto pochybností byla následující pozorování.

7.1. Řeč a styl

O osobitosti řeči a stylu v dopisu Koloským už byla řeč. Lohmeyer však ve svém komentáři poukázal na to, že i v ostatních Pavlových dopisech chybí pojmy, které jsou jinak pro Pavla typické. Záleží to na okruhu členářů. Proto není možné na základě používání určité slovní zásoby popírat Pavlovo autorství. Podobně to platí i pro styl, jak už bylo řečeno⁽¹⁰⁾.

Řeč ani styl nedávají žádný podnět k pochybnostem o Pavlově autorství. Odchytky je možné dostatečně vysvětlit.

7.2. Teologie

Proti Pavlově autorství se uvádí, že v jiných Pavlových dopisech není žádný doklad kosmické christologie. Proto jde údajně o dílo apoštolova žáka.

Proti tomu lze namítnout, že náznaky kosmické christologie se nacházejí i v jiných Pavlových dopisech, na př. 1 K 2,8; 8,6; 2 K 4,4; Ga 4,3,9; Fp 2,10. Je docela dobře možné, že pro Pavla bylo střetnutí s falešným učením v Kolosách podnětem k tomu, aby zvěstoval Krista nejen jako hlavu těla, tzn. Pána své církve, ale také jako hlavu vesmíru, tzn. jako Pána světa.

Pavlovo autorství je podepřeno následujícím pozorováním: Dopis Koloským a psaní Filemonovi se shodují v osobních sděleních (srv Ko 4,7-18 a Fm 23n). V případě, že se jedná o dílo imitátora, je to těžko pochopitelné. Vždyť Kolosy byly zničeny roku 61 po K⁽¹¹⁾. Proto také Schweizer, přes dřívější pochybnosti, dospěl k závěru: "*Hranice mezi pravým a nepravým nelze vést tak přísně jako před několika desetiletími*"⁽¹²⁾. Plá se, zda z Pavlova pověření nebyl autorem Timoteus, jak je naznačeno v záhlaví dopisu⁽¹³⁾.

8. Adresát

Dopis je adresován sboru v Kolosách, v údolí Lykos.

9. Místo a datum sepsání

Protože se jedná o dopis z vězení, přichází v úvahu tři možnosti: Efez, Cesarea a Řím.

Pro sepsání v Efezu mluví jeho blízká vzdálenost ke Kolosám: Epafras by měl krátkou cestu. Proti tomu svědčí, že podle dopisu Koloským jsou u Pavla Lukáš a Marek, podle Skutků však nikoliv. Mimo to je těžké si představit, že dopisy Galatským a Korintským by byly sepsány krátce předtím.

Pro sepsání v Cesareji nebo v Římě mluví časový odstup od dopisů Galatským a Korintským. Při sepsání dopisu v Římě, by bylo třeba předpokládat na základě prosby o ubytování (Fm 22), že se Pavel vzdal svých plánů na cestu do Španělska. Kdo toto považuje za méně pravděpodobné, rozhodne se pro Cesareu a čas napsání v roce 55-57.

- ¹ H.J.Holtzmann, Kritik der Epheser- und Kolosserbriefe, 1872
- ² Vgl. E.Lohse, Die Briefe an die Kolosser und Philemon, S.133ff
- ³ W.G.Kümmel, Einl., S.300
- ⁴ W.G.Kümmel, Einl., S.300
- ⁵ E.Schweizer, Der Brief an die Kolosser, S.100-104
- ⁶ M.Dibelius, Die Geisterwelt im Glauben des Paulus, 1909, S.125ff
- ⁷ E.Lohmeyer, Die Briefe an die Philipper, Kolosser und an Philemon, 131964
- ⁸ E.Percy, Die Probleme der Kolosser- und Epheserbriefe, 1946
- ⁹ Srv. W.G.Kümmel, Einl., S.299 Pozn. 13
- ¹⁰ E.Lohmeyer, Die Briefe an die Philipper, Kolosser und an Philemon, S.12f
- ¹¹ Srv. E.Schweizer, der Brief an die Kolosser, S.23
- ¹² E.Schweizer, der Brief an die Kolosser, S.25
- ¹³ Pro Pavla jako pisatele se vyslovují: D.Guthrie, Introduction, S.551-555; D.A.Carson/ D.J.Moo/L.Morris, Introduction, S.331-334; W.G.Kümmel, Einl., S.298-305

LIST FILEMONOVI

1. Obsah

Tento velmi osobní dopis Nového zákona umožňuje nahlédnout do sociální etiky apoštola Pavla. Ve všech jeho dopisech se můžeme dočíst, že ospravedlnění bezbožných Boží milostí skrze víru vede k jednání z lásky. Kam až sahá toto jednání z lásky? Jde jen o osobní náklonnost k bližnímu, nebo o změnu nespravedlivých společenských struktur? Při zodpovídání této otázky musíme vzít v úvahu působení tohoto dopisu v dějinách.

2. Osnova

Dopis má jen jednu kapitolu, proto je uvedeno její rozdělení na oddíly veršů:

Verše	Osnova
1-3	záhlaví
4-7	předmluva: díky Filemonovi
8-21	apoštolova naléhavá žádost: Otrok Onezimus utekl svému pánovi Filemonovi a u Pavla uvěřil v Ježíše Krista. Pavel by si ho rád ponechal jako spolupracovníka, ale odesílá jej zpět s prosbou, aby byl Filemonem přijat. Pavel je připraven zaplatit vzniklou škodu. Filemon je Pavlovi v mnohém zavázán a apoštol mu to připomíná. Vyjadřuje naději, že Filemon udělá ještě více.
22-25	závěr, osobní sdělení, pozdravy

3. Literární svéráz

Jedná se o osobní dopis apoštola Pavla, psaný s osobní vřelostí a také s humorem.

4. Historické souvislosti

Filemon byl zámožný křesťan, který přišel kvíře v Ježíše Krista Pavlovým prostřednictvím (19). Podle Ko 4,9 bydlel Filemon v Kolosách a v jeho domě se scházel sbor (2).

Jeho otrok Onezimus mu uprchl. Pokud by byl chycen a vrácen svému pánu, musel počítat s přísným trestem od bičování až po ukřižování. Majitel nebyl omezen při volbě prostředků. Vždyť otrok podle antického pojetí nebyl člověk, ale věc, kterou si můžeme koupit.

Onezimus u Pavla uvěřil v Ježíše Krista a musel nést následky svého přestoupení. Pavel si ho nenechává jednoduše u sebe. Posílá ho zpět k jeho pánu, kterému však připomíná, že jeho otrok Onezimus se stal skrze Ježíše Krista jeho bratrem. Otroci i jeho pán patří skrze Ježíše Krista dohromady (srv. Ga 3,28). Proto s ním Filemon nemůže už zacházet tak, jak to dovoľoval římský zákon. Musí ho přijmout do společenství sboru ve svém domě přinejmenším jako bratra. Samozřejmě by bylo lepší, kdyby ho propustil na svobodu a dal ho Pavlovi k dispozici jako spolupracovníka.

Je překvapující, že Pavel neprojednává tuto vážnou záležitost s bojovnou vážností, ale s humorem. Můžeme si představit, že apoštolovi při diktování dopisu oči jiskřily čtveráctvím.

Je možné, že Filemon svého otroka Onezima opravdu propustil. Ignatius připomíná ve svém dopise Efezským třikrát biskupa Onezima z Efezu⁽¹⁾. Nemohl by to být bývalý otrok Onezimus z Pavlova dopisu?

5. Teologické důrazy

V důsledku jednostranného pochopení Lutherova učení o dvou říších je dopis Filemonovi chápán jako důkaz etiky, která sice učí jednotlivce lásku k bližnímu, ale nedotýká se sociálních struktur.

Na druhé straně je dopis Filemonovi považován za příklad etiky, která křesťanovi pomáhá skrze víru v Ježíše Krista překonávat struktury, které jsou člověka nedůstojné.

V dopise jsou přítomny oba momenty, a proto se na něj nemůže odvolávat jedna strana. Vzhledem ke Ga 3,28 platí naučení apoštola Pavla: Boží církev je nové stvoření skrze Ducha Božího. Nemohou v ní přežívat staré struktury beze změny. Žádný křesťan nemůže jiného křesťana, který je otrokem, nechat bičovat, nebo dokonce dát ukřižovat. Láska Kristova to vylučuje. V církvi Kristově sedí otroci i páni u stolu Páně. To musí také určovat jejich vzájemné vztahy. Tak se stává církev znamením pro vzájemné jed-

nání důstojné člověka. Má v ní být vidět Boží vláda. Svým dopisem Filemonovi dává apoštol Pavel příklad sborové etiky.

Na tomto pozadí porozumíme aktualizaci, kterou P. Stuhlmacher uvádí v komentáři k tomuto dopisu: *"Právě proto, že současná církevní realita se vzdálila od paulovských tezí bolestně daleko, vyplátí se pevně se přidržet zkušeností víry, vyjádřených na obou místech apoštolem Pavlem. Nabídka nového života a společenství v kruhu věřících tvořily tu část misijního působení církve, která kdysi získávala evangelium sluch i růst"*⁽¹⁾.

Také však přiznává, že není snadné žít tímto způsobem jako církev Boží: *"Můžeme to činit jen tehdy, když si současně přiznáme, jak velice nám chybí dnes sbory, které by mohly navázat novým způsobem na starokřesťanskou praxi. Také v křesťanské etice máme ještě daleko k tomu, abychom nabídli postoj a teorii, které by umožnily skutečně pronikavou, a přesto strážlivou, dialektickou praxi evangelia, která si uvědomuje skutečnost"*⁽²⁾.

Takové sbory nikdy úplně nechybí. John Wesley je uvedl v život ve svých skupinách věřících v tzv. třídách, a tak odpovídal na sociální výzvy Anglie své doby, např. péči o zajatce a zrušením otroctví. Právě to poslední prosadil novým zákonodárstvím Wilberforce ovlivněný Wesleyem. Také dnešní svobodné církve, ve kterých je osobní vyznání víry v Ježíše Krista předpokladem členství, cítí povinnost zachovávat toto pojetí církve a snaží se svým životem být znamením Božího království.

Existuje již také teorie sborové etiky. Pochází od Američana P. L. Lehmann a odpovídá na základní otázku: Co mám dělat jako věřící v Krista a jako člen svého sboru?⁽³⁾ V Německu je tomuto počátku etické diskuze věnována minimální pozornost⁽⁴⁾. Je načase, aby rezignující a iluzorní představy v etice byly překonány tím, že se podnětů tohoto teologa chopíme a budeme je dále rozvíjet.

6. Místo a doba sepsání

Dopis je napsán ve vězení (9.10.13). Apoštol Pavel počítá s brzkým propuštěním (22), a proto můžeme pomýšlet na první uvěznění v Římě. Cesarea však není vyloučena.

Při sepsání listu v Římě připadají v úvahu roky 58-60, při sepsání v Cesareji roky 55-57.

7. Další údaje

Další údaje o autorovi a adresátovi jsou zbytečné, protože dosud uvedená fakta jsou nesporná. Totéž platí i o integritě dopisu.

¹ Ignatius, An die Epheser, 1,3;2,1;6,2

² P. Stuhlmacher, Philemon, S.68

³ P.Stuhlmacher, Philemon, S.69

⁴ P.L.Lehmann, Ethik als Antwort, München, 1966; Originální název: Ethics in a Christian Context, New York, 1963

⁵ Srv. G.Hörster/W.Lukas/M.Nijkamp, Gottes Herrschaft in der Gemeinde, Witten, 1982